

NAVOIY AN'ANASI ABDULLA ORIPOV IJODIDA

Oxbutayeva Zilola

*Toshkent viloyati Zangiota tumani
43-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi*

O'zbek mumtoz adabiyotining poydevorlarini yaratgan mutafakkirlar ichida Alisher Navoiy alohida mavqega ega. Uning adabiyotimiz tarixidagi o'rni beqiyos bo'lib, nafaqat o'z davri, balki undan keyingi avlodlar tafakkuriga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. Navoiy o'z asarlari bilan adabiy an'analarni boshlab bergan, g'oyaviy tamoyillarni belgilagan va badiiy tafakkur maktabini yaratgan buyuk siymo sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, yangi davr o'zbek poeziyasining yirik vakillaridan biri Abdulla Oripov ijodida Navoiy an'alarining davomiyligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Abdulla Oripov o'zbek adabiyotida milliy tafakkurni tiklash, xalq ruhiyatini ifodalash va ma'naviy qadriyatlarni ulug'lashda beqiyos xizmat qilgan shoir sifatida e'tirof etiladi. U o'z ijodiy yo'nalishida Navoiy merosini ijodiy o'zlashtirgan, badiiy an'analarni zamonaviy ruhda qayta talqin etgan va uni yangi bosqichga ko'targan.

Navoiy adabiy an'anasi deganda, avvalo, ma'naviyat, komil inson tarbiyasi, millat g'ururi, adolatparvarlik, insonparvarlik va yuksak badiiy mahorat tamoyillari tushuniladi. Navoiy ijodida insonning ruhiy olami, axloqiy poklik, ilmning qudrati, vatan va xalq g'oyasi asosiy o'rin egallaydi. Ushbu g'oyalar keyingi asrlarda ham o'zbek adabiy fikrining bosh manbai bo'lib keldi. Bu an'ana R. Ochil, G'. G'ulom, Oybek, Hamid Olimjon, Erkin Vohidov singari shoirlar ijodida ham o'z davomini topdi. Aynan shu tarixiy davomiylilik zanjiri Abdulla Oripov ijodida yuksak badiiy darajada ifodasini topgan.

Abdulla Oripov ijodi o'zbek adabiyotida milliy uyg'onishning kuchaygan davriga to'g'ri keladi. Shoir ijodida Navoiy ta'siri, avvalo, g'oyaviy ruh va ma'naviy yo'nalishlarda ko'zga tashlanadi. U Navoiyni buyuk ustoz sifatida e'tirof

etadi:

"Har bir satrim ruhida bor Navoiy nafasi,
Boshim uzra doim turar uning duosi."

Bu misralar shoirning Navoiyga bo'lgan ehtiromini ifodalaydi. Oripov nazarida, Navoiy – millatning ma'naviy timsoli, ruhiy sarchashmasidir. Uning ko'plab she'rlari, hatto falsafiy-ijtimoiy qarashlarida ham Navoiy ta'limotining izlari sezilib turadi. U insoniylik, vijdon, axloqiy mas'uliyat, hayot va inson mohiyati haqida fikr yuritar ekan, Navoiyga xos teranlik va donishmandlikni ehtiyotkorlik bilan davom ettiradi.[3]

Abdulla Oripov ijodida Navoiyning g'oyaviy ta'siri bilan birga uslubiy va janriy yaqinlik ham mavjud. Shoir o'z asarlarida timsollar, ramziy obrazlar, tazodlar, ma'naviy-axloqiy mazmunni ifodalovchi tasviriy vositalardan mohirona foydalangan. Bu jihatdan u Navoiy badiiy maktabining ijodiy davomchisi sifatida e'tirof etiladi. Masalan, Navoiyning "Hayrat ul-abror" dostoni va Oripovning "Haj manzillari" dostoni ma'naviy sayohat motivi bilan umumlashadi. Ikkala shoir ham inson kamoloti yo'lida ruhiy sarguzashtlarni ifoda etadi. Navoiyning "Sab'ai sayyor" dostonidagi ramziy timsollar Oripovning "Ranjkom" she'rida ham uchraydi. Oripov ijodida tazod, majoz, ramziy badiiylik Navoiy an'anasini eslatadi.[4]

Navoiy ijodining eng asosiy xususiyatlaridan biri – millat taqdiri va xalq taqdiriga daxldorlikdir. Abdulla Oripov ham shu tamoyilga sodiq qolgan holda o'z she'riyatini xalq manfaati, vatan taqdiri va milliy g'urur bilan bog'laydi. Uning "O'zbekim" she'ri o'zbek xalqining azaliy qadriyatlarini madh etadi va bu jihati bilan Navoiy an'anasining yaqqol davomidir. Navoiy "Turkiy tilda ijod qilish – millat sha'ni" degan bo'lsa, Oripov "Tilim – jondir" deya ona tilining qadrini madh etadi. Ikkala shoir ham milliy ruh va xalqparvarlikni adabiyot markaziga olib chiqqan.

Navoiy turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini ochib bergan bo'lsa, Oripov zamonaviy o'zbek adabiyotida tilimizning poetik qudratini yaqqol namoyon etdi. Abdulla Oripovning tili sodda, ammo ta'sirchan; xalqona, ammo chuqur falsafiydir.

Bu jihatdan u Navoiyning “xalq tiliga tayanib ijod qilish” tamoyiliga amal qiladi. Navoiyda “sodda va samimiy fikr” g‘oyasi qanchalik muhim bo‘lsa, Oripovda ham ana shu samimiyat butun she‘riyati bo‘ylab yetakchilik qiladi. Shoir aruz vaznini chuqur o‘rgangan, lekin asosan zamonaviy she‘r shaklini takomillashtirgan.

Oripov bevosita Navoiyning hayoti va ijodiga bag‘ishlab bir necha she‘rlar yaratgan. Ulardan biri “Navoiy ruhiga murojaat” bo‘lib, unda shoir ustozning ma‘naviy merosini yuksak qadrlaydi:

"Sen o‘tgan yo‘llardan yuraman yana,
Ruhingdan madad bor, ey pir – Navoiy."

Ushbu satrlar Oripovning Navoiyga bo‘lgan hurmati naqadar samimiy va chin yurakdan ekanini ko‘rsatadi.[5]

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Oripov ijodi Navoiy an‘analarining zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi davomi sifatida beqiyos ahamiyatga ega. U mumtoz adabiy merosni zamonaviy ruh bilan uyg‘unlashtirib, yangi bosqichga ko‘tardi. Shoir ijodida insonparvarlik, adolat, xalqparvarlik, vatanparvarlik, ma‘naviyat g‘oyalari asosiy o‘rinni egallaydi va bu jihatlarda u Navoiy maktabining munosib davomchisi sifatida maydonga chiqadi. Demak, Navoiy va Oripov ijodiylikning ikki davrga mansub bo‘lsa-da, ularni birlashtiruvchi ma‘naviy poydevor bitta – bu milliy ruhiyat, xalq manfaati va komil inson tarbiyasidir. Shuning uchun Abdulla Oripov ijodi Navoiy an‘anasining uzviy davomidir, deyilsa mubolag‘a bo‘lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oripov A. Saylanma. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 2011. – 412 b.
2. Vohidov E. She‘riyat – qalb hayqirig‘i. – Toshkent: Yozuvchi, 1996. – 210 b.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005. – 350 b.
4. Jo‘rayev N. Abdulla Oripov poetik dunyosi. – Toshkent: Mumtoz so‘z, 2012. – 180 b.
5. Suyunov U. Navoiy va o‘zbek adabiyoti an‘analari. – Toshkent: Fan, 1999. – 265 b.